TEATR

„scena prezentacje"

Tennessee Williams

Nagle, ostatniego lata...

"Suddenly last summer"

przekład: Michał Ronikier

fragment obrazu Paula Delvaux, *Pygmalion*

Tennessee Williams (1914-1983) - uznawany za największego po O'Neillu dramatopisarza amerykańskiego.
Rozgłos przyniosły mu dwie sztuki: *Szklana menażeria* (1945) i *Tramwaj zwany pożądaniem* reżyserowany przez Elię Kazana z Marlonem Brando (1947).
W obu utworach, jak zresztą w całej twórczości Williamsa, dominuje - by posłużyć się określeniem O'Neilla - temat "człowieka zmagającego się ze swoim przeznaczeniem", skłóconego z życiem, podlegającego stresom, nękanego przez niszczącą go materialistyczną cywilizację. Niespełnione marzenia sprawiają, że bohaterowie Williamsa pogrążają się w nerwice, samoudręczenie. Niemal we wszystkich jego tekstach odnajdziemy stany depresji psychicznych, obsesje seksualne przefiltrowane przez psychoanalizę. Dramaty, bardzo mocno zakorzenione w realiach amerykańskiego południa, z charakterystycznym klimatem dekadencji, rozpamiętywania przeszłości, mają jednak wymowę na tyle uniwersalną, że przyniosły pisarzowi światowe uznanie. Na równi ze sztukami popularność zdobyły ich adaptacje filmowe.

Thomas Lanier Williams urodził się w stanie Mississipi jako syn komiwojażera, jego matka była córką pastora. Rodzina szczyciła się udziałem w walkach z Indianami i kolonizowaniem stanu Tennessee. Stąd przybrane nazwisko pisarza. Ojciec niewyrozumiały i porywczy, napawał go lękiem, najbliższą osobą była dla niego starsza siostra.
Pierwsze jego utwory - to krótkie opowiadania drukowane w miejscowych czasopismach. W czasie studiów próbował sił w poezji i nowelach. Pierwszą sztukę *Cairo! Shanghai! Bombay!* napisał za namową przyjaciela dla teatru amatorskiego, po czym postanowił poświęcić się dramatopisarstwu. Pisał o marynarzach, górnikach, robotnikach, a sztuki jego wystawiał objazdowy zespół teatralny "The Mummers". Należał również do St. Louis Poets Workshop, grupy młodych poetów; poznał wówczas twórczość Rimbauda, Rilkego, Lorci, Czechowa i Harta Crane'a, który stał się jego poetyckim wzorem. Do 1940 r. studiował na uniwersytetach w Waszyngtonie i w Nowym Jorku.

W 1937 r. u siostry Williamsa stwierdzono schizofrenię i poddano ją lobotomii. Postać młodej, uroczej, delikatnej dziewczyny, która cierpi i zostaje zniszczona, powraca obsesyjnie w wielu sztukach (*The Fugitive Kind, Candles in the Sun, Battle of Angels*).
Właśnie *Battle of Angels* (*Bitwa aniołów*), debiut w teatrze zawodowym i pierwsza sztuka pełnospektaklowa (1940) to jakby kwintesencja twórczości Williamsa. Tematem sztuki są erotyczne przygody młodego, brutalnego i wrażliwego zarazem wędrowca, który poznaje życie podczas krótkiego pobytu w nieokreślonym, nędznym mieście południa Stanów. Jego doświadczenia - ze sfrustrowaną kobietą, której mąż umiera na raka, z niewinną erotomanką, wreszcie z zagubioną, żałosną, upośledzoną umysłowo dziewczyną - stanowią pierwowzory dla wielu późniejszych utworów Williamsa.

Tennessee Williams

Nagle, ostatniego lata...

"Suddenly last summer"

przekład: Michał Ronikier

osoby:

Pani Venable	Mirosława Dubrawska
Lekarz	Grzegorz Damięcki
Panna Foxhill	Barbara Horawianka
Pani Holly	Janina Traczykówna
Marek Włodarczyk George	Przemysław Sadowski
Catherine	Maria Pakulnis

reżyseria: Romuald Szejd
scenografia: Marcin Stajewski
kostiumy: Ewa Zaborowska

Prapremiera polska w marcu 2000 r.

Spektakl powstał dzięki pomocy finansowej Miasta st. Warszawy.

"NAGLE OSTATNIEGO LATA" wystawiono w ramach umowy z The University of the South, Sewanee, Tennessee.

W *Battle of Angels* odnajdujemy też typowy dla Williamsa powikłany symbolizm: od śmiertelnej choroby męża, obrazującej rozkład toczący cywilizację, aż do wybrania Wielkiego Piątku na dzień wielkiej katastrofy (składa się na nią morderstwo, lincz i spalenie sklepu mordercy). Sztuka uznana za zbyt brutalną i sensacyjną, utrzymała się na afiszu w Bostonie niespełna dwa tygodnie i nie "dotrwała" do premiery na Broadwayu.

Przez kolejne cztery lata Williams pracował jako kasjer, bileter, windziarz, kelner. Następnie przeniósł się do Hollywood, gdzie pisał nie przyjmowane do produkcji scenariusze. Jeden z nich przerobił na utwór dramatyczny i tak powstała *Szklana menażeria*, której premiera odbyła się w 1945 r na Broadwayu.

W utworze tym Williams w przekonywający, wzruszający sposób dał wyraz uczuciu dla siostry i tęsknocie za bezpieczeństwem lat dziecinnych. *Menażeria* zawiera wszystkie elementy własnego dramatu Williamsa, z tym, że bohaterka nie jest psychicznie chora, ale ułomna; jej matka to prawie portret matki pisarza - nieco groteskowa, dystyngowana dama z Południa, pamiętająca lepsze czasy niż obecne życie w nędznym miasteczku; bohater to sobowtór wrażliwego, duchowo okaleczonego brutala z *Battle of Angels*.

Te same motywy odnajdziemy w późniejszych sztukach: w *Tramwaju zwanym pożądaniem* gwałt doprowadza bohaterkę do obłędu. Niespokojny, poetyczny wędrowiec wraca w *Tatuowanej róży* jako symbol wspaniałej męskości. *Kotka na gorącym blaszanym dachu* podejmuje raz jeszcze temat chaotycznej, niszczycielskiej emancypacji seksualnej. Wszystkie te sztuki, jak również *Lato i dym*, napisał Williams w ciągu dziesięciu lat po sukcesie *Menażerii* i każda przysparzała mu sławy.

W utworach tych, jak i w *Orfeuszu schodzącym* Williams wydawał się rozprawiać ze swoimi obsesjami. Odszedł od nich w *Camino Real* (1953) uciekając w nadmiernie symboliczny świat fantazji.

Williams pisał dużo aż do śmierci. *Suddenly last Summer* (*Nagle, ostatniego lata*, 1958), dramat "gotycki", zyskał rozgłos głównie dzięki filmowi, w którym Elizabeth Taylor grała młodą, wrażliwą kobietę starającą się przetrwać w domu pełnym obłudy i kłamstwa.

Późniejsze sztuki to *Słodki ptak młodości* (1959), *Noc iguany* (1961), *The Milk Train Doesn't Stop Here Any More* (1963), *Small Craft Warnings* (1972).

Jedną z ostatnich jego sztuk było *Something Cloudy, Something Clear*. Jej prapremiera odbyła się w Nowym Jorku w 1981 r.

Akcja rozgrywa się w 1940 roku u schyłku lata w nadmorskiej miejscowości, gdzie w ubogim domku mieszka dramatopisarz August, który na zlecenie producenta i aktorki przerabia przed premierą swoją sztukę. Uczciwość pisarska Augusta bierze jednak górę nad żądaniami producenta, ale istotniejszy jest w sztuce konflikt między Augustem a parą młodych ludzi (on - umierający na raka mózgu, ona chora na cukrzycę), którzy usiłują go wykorzystać, żeby zdobyć pieniądze na przeżycie.

Jak widać Williams porusza się stale w "zaklętym kręgu" tematów, czasami czyni nawet wrażenie, jakby sam siebie parodiował. Jego stosunek do człowieka jest bardziej emocjonalny niż racjonalny, jego sympatie są zawsze po stronie skrzywdzonego przez los "outsidera". Stara się wykryć mechanizm działania niepowodzeń, istotę rozbieżności pomiędzy jednostką a otoczeniem.

Williams jest fascynującym pisarzem scenicznym ponieważ jego postaci są z gatunku tych, które się awanturują, wybuchają i ranią wzajemnie. Przede wszystkim jednak jest on mistrzem nastroju. Czasem bywa to nastrój gorący, przygnębiający, zapowiadający katastrofę; innym znów razem bywa smutny, jesienny, melancholijny. Dla osiągnięcia tego nastroju posługuje się pełną orkiestrą instrumentów teatralnych, jak dekoracja, światło, muzyka, oraz ów nieuchwytny, nieodzowny dar, sprawiający, że widownia zapomina o świecie.

Twórczość Williamsa ma wiele nawarstwień, jest on niekonsekwentny w metodzie i wieloznaczny w wymowie, jest poetycko subiektywny, niekiedy egzaltowany. Nie przypadek sprawił, że fascynują go charaktery kobiece i stany neurasteniczne. Szczególnym współczuciem otacza Williams "ludzi, którym nie było dane wygrać": przegranych, dziwacznych, którym w dżungli życia brak szponów. I jeśli Williams pozyskuje sympatię widowni dla tych ludzi, to być może dlatego, że odwołuje się do wspólnej ludziom sytuacji - samotności. Wszystkie jego postaci tęsknią do tego, by wyrwać się z celi samotności, by wyciągnąć rękę i zetknąć się z kimś innym.

"Piekło to wy sami - powiada Williams. - Piekło bywa wtedy, gdy omijacie zupełnie innych ludzi".

Sztuki Williamsa, dzięki ogromnej sugestywności, atrakcyjności ról aktorskich zyskały sukces na całym świecie. Ogółem powstało ich co najmniej siedemdziesiąt. Williams ogłosił też siedem tomów opowiadań, trzy tomy poezji oraz dwie powieści.

W Teatrze Scena Prezentacje od stycznia 1983 r. z wielkim powodzeniem grana była sztuka Tennessee Williamsa p.t. "Szklana menażeria", w obsadzie: Mirosława Dubrawska, Joanna Żółkowska, Piotr Machalica, Karol Strasburger.

Wykorzystano:
Dialog 6/1983 (Kronika)
Tennessee Williams: klęska sukcesu (Dialog 4/1984)
Tennessee Williams czyli purytański melodramat (Dialog 1/1964)

Muzyka w spektaklu:
I am a fool to want you /Wolf, Herron/ wyk. Chet Baker
Dream /Mercer/ wyk. Frank Sinatra

W repertuarze teatru w sezonie 1999/2000

Eugéne Ionesco	"Łysa śpiewaczka"
Jeannine Worms	"Flora...Floryna...Florencja...Florentyna..."
Ingmar Bergman	"Sceny z życia małżeńskiego"
Françoise Sagan	"Czasami skrzypce.. "
Anne-Marie Étienne	"Tej nocy albo nigdy" (SZOPA)
Oskar Wilde	"Kobieta bez znaczenia"
Edward Albee	"Kto się boi Wirginii Woolf?"
Ingmar Bergman	"Po próbie"
Marguerite Duras	"Szaleństwo"
Jacques Rampal	"Celimena i kardynał"
Ginette Beauvais-Garcin Marie Chevalier	"Klan wdów"

"Co nam zostało z naszej miłości..." czyli piosenki Charlesa Treneta

TEATR "SCENA PREZENTACJE"
powstał w październiku 1979 roku
Warszawa, ul. Żelazna 51/53, dawne Zakłady Norblina
Oddział Muzeum Techniki i Przemysłu
Dyrektor Naczelny i Artystyczny Romuald Szejd
Zastępca Dyrektora ds. Technicznych Marek Jeżewski

Kasa czynna codziennie w godz. 10^{00}-13^{00}, 16^{00}-18^{00}
oraz do rozpoczęcia spektaklu,
w niedzielę i święta: 3 godziny przed spektaklem.
Tel. 620-82-88, tel./fax 620-34-90
Przedsprzedaż biletów prowadzą również kasy ZASP-u,
Al. Jerozolimskie 25, tel. 621-93-83.

redakcja programu: Bożena Marczykowska
projekt graficzny: Marcin Stajewski
skład i druk: Cetus System sp. z o.o., tel. 0-601-23-82-97

scena PREZENTACJE

A. Blikle